

บทนำรวม

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพหรือดำรงอยู่ได้โดยมีความเกี่ยวพันกับการเกษตร ในอดีตเกษตรกรไทยทำการผลิตแบบดั้งเดิมที่อาศัยภูมิปัญญาพื้นบ้านและเชื่อมโยงกับทรัพยากรธรรมชาติ ต่อมาการพัฒนาประเทศไทยตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 5 ปี ตั้งแต่ฉบับที่ 1 ถึง 7 ในช่วงกว่า 40 ปีที่ผ่านมา ซึ่งเป็นการพัฒนาตามแนวคิด “การพัฒนากระแสหลัก” (mainstream development) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อการตลาดและการส่งออก (market & export-oriented economy) ได้ก่อให้เกิดผลการพัฒนาทั้งทางบวกและลบ ซึ่งรัฐบาลโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้สรุปยอมรับผลของการพัฒนาในช่วงดังกล่าวไว้ว่า **“เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา สิ่งแวดล้อมไม่ยั่งยืน”** (สศช., 2540) และทำให้ คนไทยจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคราชการและภาคประชาชน ได้พยายามผนึกกำลังกันแก้ปัญหา เพื่อวิเคราะห์สาเหตุและสังเคราะห์ทางออกของปัญหา เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินการอย่างบูรณาการ

เกษตรกรไทยเกิดการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตจากรูปแบบเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม ซึ่งมีการพึ่งพาธรรมชาติ ในการทำการเกษตรแบบผสมผสาน กลายเป็นการทำการเกษตรเชิงเดี่ยวที่ต้องพึ่งปัจจัยภายนอก เช่นปุ๋ยเคมี สารเคมี เป็นต้น หรือกลายเป็นเกษตรกรเคมีที่มุ่งเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้สูงขึ้น โดยมุ่งการสร้างรายได้ให้กับประเทศเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม การทำการเกษตรในรูปแบบใหม่ ได้ก่อให้เกิดผลกระทบที่ทำลายสภาพแวดล้อมธรรมชาติ โดยเฉพาะความอุดมสมบูรณ์ของดินที่ส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรลดลงในช่วงต่อมาเป็นลำดับ และจำเป็นต้องเพิ่มปริมาณการใช้ปัจจัยการผลิตสูงขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อรักษาปริมาณการผลิตให้ได้เท่าเดิม ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น เกษตรกรต้องประสบปัญหาภาวะหนี้สินสูงชัน นอกจากนั้น สารพิษตกค้างจากการใช้สารเคมีในการทำการเกษตร ได้ก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพกับเกษตรกรอีกด้วย

จากผลกระทบที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ประกอบกับทิศทางการพัฒนาทั้งของโลกและในประเทศได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นตามกระแสความห่วงใยในเรื่องสุขภาพ การบริโภคอาหารปลอดภัย การมุ่งเน้นไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนมากขึ้น จึงทำให้เกษตรกรบางส่วนที่ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบต่างๆ จากการทำเกษตรเคมี ได้มีการรวมกลุ่มและตัดสินใจทำเกษตรกรรมทางเลือก รวมทั้งมีการศึกษาและพยายามหาทางแก้ไขปัญหาคือ

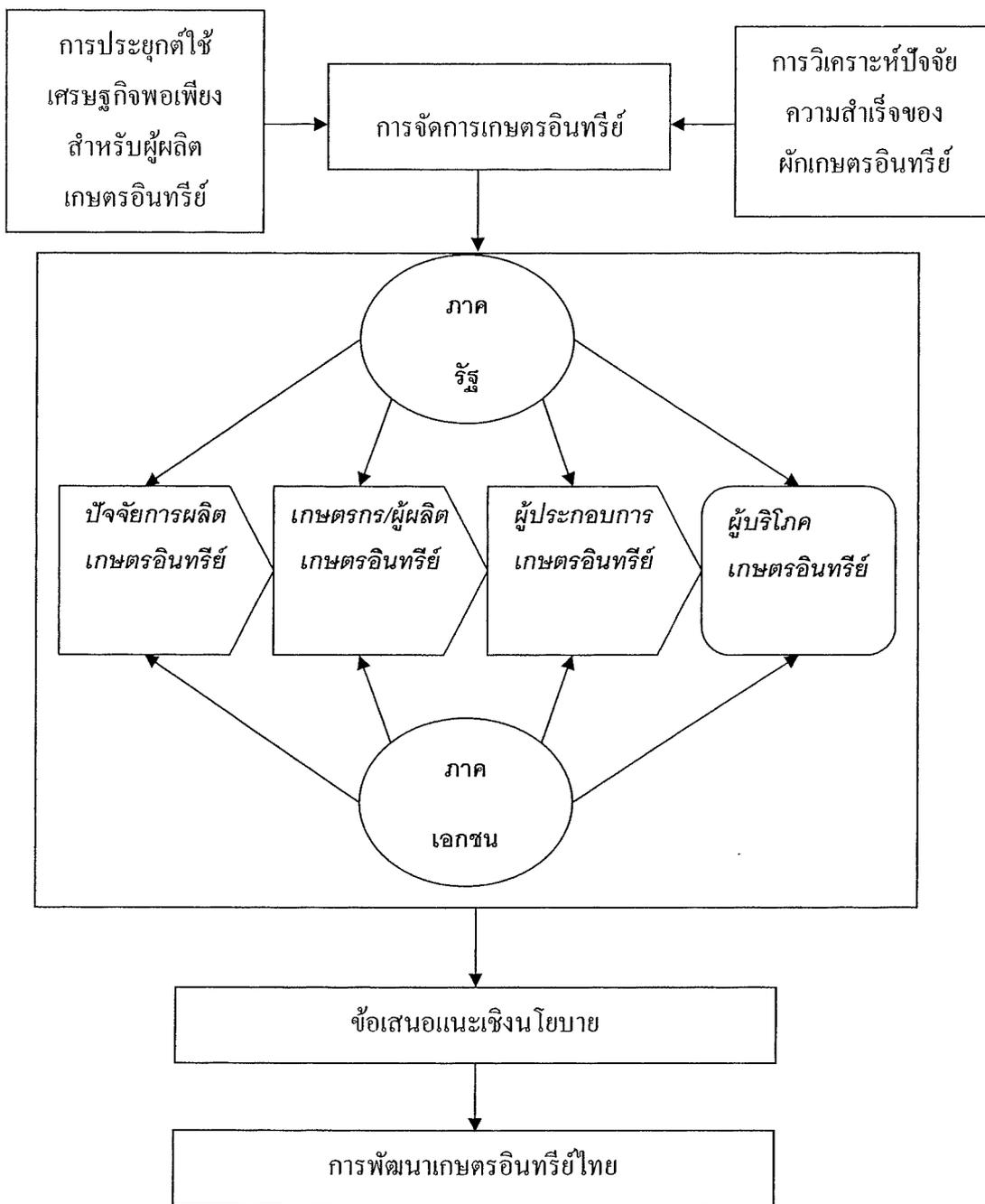
ดังกล่าว โดยเป็นการทำการเกษตรที่ไม่ใช้สารเคมี ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก รวมทั้งสามารถพัฒนาแนวคิดจากระดับปัจเจกบุคคลและครอบครัว ไปสู่การรวมกลุ่มและสร้างเครือข่าย เพื่อช่วยกันพัฒนาระบบการผลิตในรูปแบบเกษตรกรรมยั่งยืนทั้งกระบวนการ เพื่อสร้างการพึ่งพาตนเองและยกระดับการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

จากสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป การทำเกษตรอินทรีย์จึงถือเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่มีศักยภาพเพื่อการพัฒนาการเกษตรของไทยอย่างยั่งยืน ที่ทำให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีความมั่นคงและความปลอดภัยในสุขภาพ โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีความสอดคล้องกับการขยายตัวของกระแสความต้องการผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งจะนำไปพัฒนาไปสู่การทำเกษตรอินทรีย์ในเชิงพาณิชย์ที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจนและการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาข้อมูลของภาพรวมและโครงสร้างของเกษตรอินทรีย์สำหรับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย
- 2.2 เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของการจัดการผักเกษตรอินทรีย์
- 2.3 เพื่อวิเคราะห์อุปสรรคหลักและบทเรียนในการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ในการเสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารในประเทศไทย

3. รายละเอียดความเชื่อมโยงระหว่างโครงการวิจัยย่อย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดแผนงานวิจัยการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ไทย

4. ประโยชน์ที่ได้รับ

4.1 ได้ข้อมูลของภาพรวมและโครงสร้างของเกษตรอินทรีย์สำหรับการกำหนดนโยบายและการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย

4.2 พัฒนาการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสมกับประเทศไทย

4.3 พัฒนาความสามารถในการแข่งขันของสินค้าเกษตรอินทรีย์ให้กับเกษตรกร

4.4 พัฒนาการเกษตรอินทรีย์ในลักษณะที่ให้เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรสามารถทำการเกษตรอินทรีย์แบบพึ่งตนเองและแข่งขันได้

4.5 เกษตรกร องค์กร ชุมชน เครือข่าย หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานราชการด้านการเกษตร สถาบันการศึกษาต่างๆ องค์กรพัฒนาเอกชน ผู้ประกอบการ และผู้เกี่ยวข้องมีข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเกษตรอินทรีย์ ปัจจัยความสำเร็จของการจัดการผักเกษตรอินทรีย์ การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์

5. หน่วยงานที่นำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

5.1 หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ ดังนี้

1) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้แก่ กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ

2) กระทรวงพาณิชย์ ได้แก่ กรมส่งเสริมการส่งออก กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กรมการค้าภายใน

3) กระทรวงสาธารณสุข ได้แก่ กรมอนามัย สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

4) กระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ สถาบันการศึกษาต่างๆ

5.2 หน่วยงานภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ สมาคมการค้าเกษตรอินทรีย์ไทย ชมรมเกษตรอินทรีย์ สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ สหกรณ์กรีนเนท จำกัด มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน และอื่นๆ